

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/nkwd/90634,Ucieczka-z-obozu-w-Skrobowie.html>

Współczesne zdjęcie budynku na terenie dawnego obozu NKWD w Skrobowie (fot. IPN)

ARTYKUŁ

Ucieczka z obozu w Skrobowie

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

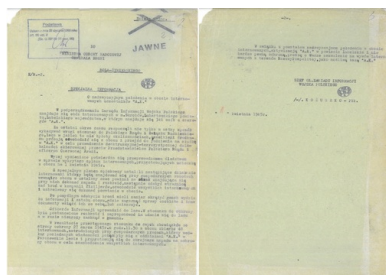
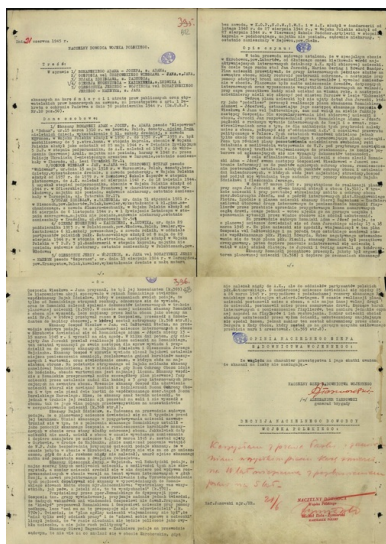
Autor: MAGDALENA MOŁCZANOWSKA 27.03.2022

27 marca 1945 roku z Obozu Specjalnego w podlubartowskim Skrobowie zbiegło czterdziestu ośmiu przetrzymywanych w nim żołnierzy Armii Krajowej. Ci, którzy się przed ucieczką zawahali, zostali wywiezieni w głąb ZSRS.

Obóz Specjalny w Skrobowie utworzono rozkazem Michała Roli-Żymierskiego (jako Naczelnego Dowódcy Wojska Polskiego) z dnia 8 listopada 1944 r. Pozostawał on pod nadzorem Zarządu Informacji Naczelnego Dowództwa WP, a trafiać do niego mieli żołnierze 2. Armii WP wykazujący

„nielojalność w odniesieniu do Krajowej Rady Narodowej, Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego i innych kierowniczych organów władzy cywilnej i wojskowej odrodzonego Państwa Polskiego”.

„Specobóz” zlokalizowano w miejscu istniejącego wcześniej w Skrobowie niemieckiego obozu dla sowieckich jeńców wojennych. Faktycznie w obozie internowani zostali przede wszystkim żołnierze Armii Krajowej, którzy do 2. Armii WP trafili po rozbrojeniu ich jednostek przez wkraczającą na Lubelszczyznę Armię Czerwoną. Przeznaczonych do internowania typowano na podstawie doniesień agenturalnych Informacji Wojskowej. W grupie 480 więźniów znaleźli się zarówno oficerowie, podoficerowie, jak i szeregowcy.

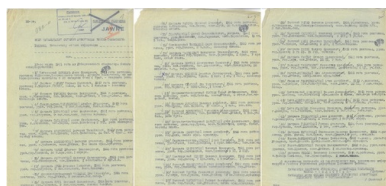
**Informacja specjalna szefa
Głównego Zarządu Informacji
Wojska Polskiego, płk. Kożuszko,
z prośbą do gen. Michała Roli-
Żymierskiego o zgodę na
wywiezienie internowanych z
terenów RP (ze zbiorów
Archiwum IPN)**

**Informacja dla Naczelnego
Dowódcy Wojska Polskiego, gen.
Michała Roli-Żymierskiego,
dotycząca wyroku wydanego w
sprawie oskarżonych o pomoc w
organizacji ucieczki (ze zbiorów
Archiwum IPN)**

Uciezka

Wiosną 1945 r., w związku z intensyfikacją działań NKWD wobec Armii Krajowej (na przełomie 1944 i 1945 r. aresztowania dotknęły dowództwo Okręgu Lubelskiego AK) oraz nasilającymi się pogłoskami o planowanej wywózce więźniów, część internowanych podjęła decyzję o ucieczce. Przygotowania do niej trwały prawdopodobnie od połowy marca. Ustalono obsadę i uzbrojenie poszczególnych posterunków, w plany przedsięwzięcia wtajemniczono część więźniów. Zbiorową ucieczkę zainicjować miała grupa więźniów wykonujących prace gospodarcze na terenie obozu. Po obezwładnieniu strażników, przejęciu broni i zniszczeniu dokumentacji obozowej uwolnieni mieli zostać wszyscy internowani.

27 marca do różnych prac gospodarczych na terenie obozu wyznaczono 78 więźniów. Około godziny 11.00 dwie grupy pracujących obezwładniły pilnujących ich wartowników i odebrały im broń. Uzbrojeni uciekinierzy zaatakowali kolejnych wartowników, a następnie budynek koszar, skąd zabrali pewną ilość broni, po czym uderzyli na wartownię. Po krótkiej wymianie ognia, 48 internowanych przedarło się do bramy obozowej i zbiegło. Niestety, pozostali więźniowie, nie wierząc w powodzenie przedsięwzięcia, nie dołączyli do uciekających.

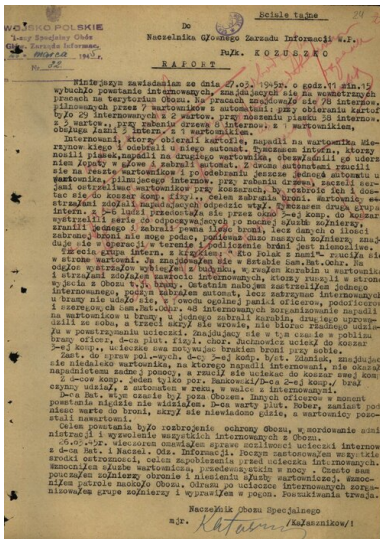
**Imienna lista internowanych,
którzy uciekli z obozu (ze zbiorów
Archiwum IPN)**

Ogólna panika strażników?

Z raportu komendanta obozu majora Kałasznikowa wynika, że akcja zaskoczyła załogę, chociaż sam komendant twierdził, że podjął wszelkie środki ostrożności i wzmocnił warty. Obrona była dość chaotyczna i

„zatrzymać internowanych u bramy nie udało się z powodu ogólnej paniki oficerów, podoficerów i szeregowych Samodzielnego Batalionu Ochrony”.

(Z raportu wynika zresztą, że bohaterki opór uciekinierom stawiał wyłącznie... komendant Kałasznikow).

Raport komendanta Obozu Specjalnego w Skrobowie, mjr. Kałasznikowa, dotyczący przebiegu ucieczki więźniów w dniu 27 marca 1945 r. (ze zbiorów Archiwum IPN)

Pościg, śledztwo, wyroki

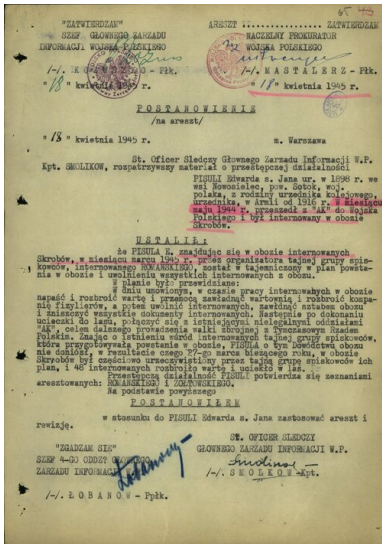
W celu ujęcia zbiegów zorganizowano dwuosobową grupę żołnierzy Batalionu Ochrony. W ręce obławy wpadło kilku uciekinierów, którzy zostali na miejscu zastrzeleni. Jednakże większość zbiegów przedarła się do Lasu Parczewskiego i nawiązała kontakt z operującym w tym rejonie oddziałem Mariana Bernaciaka ps. „Orlik”. W oddziale „Orlika” walczyli do 1947 r. jako odrębny pluton.

Tymczasem w obozie przeprowadzono drobiazgowo śledztwo. W jego wyniku aresztowano 14 osób. Wśród aresztowanych znalazł się ppłk Edward Pisula, oficer II RP, szef Kedywu Okręgu Tarnopolskiego Armii Krajowej, pełniący funkcję starszego obozu, od początku zresztą przeciwny planowi ucieczki. Wszyscy aresztowani oskarżeni zostali o pomoc w przygotowaniu ucieczki i zatajenie informacji o planach zbiegów.

Edward Jan Pisula na fotografii z 1922 r. (domena publiczna)

Śledztwo trwało wiele tygodni i było niezwykle brutalne. Wyrok Wojkowego Sądu Okręgowego w Warszawie zapadł 9 czerwca 1945 r. - pięciu oskarżonych skazano na karę śmierci, pozostałych na karę więzienia od 3 do 10 lat. Ostatecznie Rola-Żymierski skorzystał z prawa łaski i kary śmierci zamieniono na 10 lat więzienia. Decyzję o pozostaniu w Skrobowie życiem przypłacił ppłk Edward Pisula (skazany na 3 lata więzienia), który w wyniku brutalnego śledztwa zmarł w lipcu 1945 r. w warszawskim więzieniu „Toledo” na Pradze.

Karta z listą osób zmarłych w więzieniach polskich w latach 1944-1956, zawierająca wpis dotyczący śmierci płk. Edwarda Pisuli (ze zbiorów Archiwum IPN)

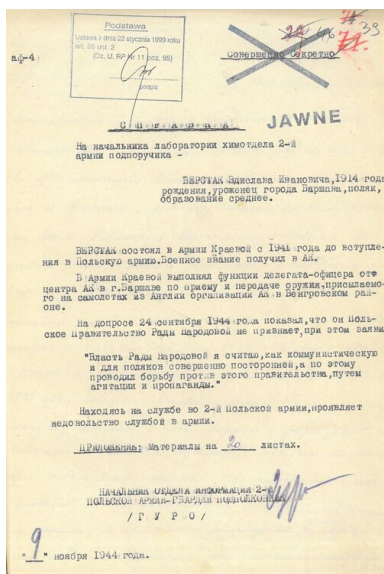
Postanowienie o aresztowaniu płk. Edwarda Pisuli (ze zbiorów Archiwum IPN)

Deportacja pozostałych w obozie

Ucieczka więźniów przyspieszyła decyzję o deportacji pozostałych internowanych. W informacji specjalnej z dnia 11 kwietnia 1945 r. płk Kożuszek, szef Głównego Zarządu Informacji Wojskowej WP pisał do Roli-Żymierskiego:

„W związku z powstałym nadzwyczajnym położeniem w obozie internowanych, aktywizacją «A.K.» w powiecie Lubelskim i nie bardzo pewną ochroną, proszę o Wasze zezwolenie na wywóz internowanych z terenów Rzeczypospolitej, jako możliwą bazę «A.K.»”.

Życzeniu Kożuszki stało się zadość – 354 więźniów pozostających w Skrobowie wywieziono w głąb ZSRS.

Notatka - doniesienie agenturalne dotyczące internowanego w obozie Skrobów, pochodzące z teczki z imiennym wykazem internowanych wywiezionych do ZSRS oraz z notatkami i protokołami przesłuchań (ze

zbiorów Archiwum IPN)

W Archiwum IPN przechowywana jest dokumentacja dotycząca Obozu Specjalnego w Skrobowie i ucieczki z 27 marca 1945 r. W materiałach – sporządzonych w większości w języku rosyjskim – znajdziemy m.in.: rozkaz Roli-Żymierskiego o utworzeniu obozu, ilościowy wykaz oficerów i podoficerów WP, byłych członków AK przeznaczonych do internowania, imienną listę uciekinierów, charakterystyki internowanych, materiały śledztwa przeprowadzonego po ucieczce więźniów i procesy przed WSO w Warszawie oraz imienny wykaz więźniów wywiezionych w głąb ZSRS.

Więcej interesujących materiałów na profilu Archiwum IPN

COFNIJ SIĘ